

Yttrande över En gemensam angelägenhet, SOU 2020:46

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har fått möjligheten att svara på remiss av Jämlikhetskommissionens betänkande *En gemensam angelägenhet* (SOU 2020:46), ert diarienummer Fi2020/03418.

Jämlikhetskommissionen lämnar i betänkandet förslag som syftar till att långsiktigt öka den ekonomiska jämlikheten och öka möjligheterna till social rörlighet. SUHF instämmer i kommissionens slutsatser att investeringar i utbildningssystemet visar sig ha hög samhällsekonomisk avkastning samtidigt som ett väl utbyggt utbildningssystem är ett av de viktigaste instrumenten för att jämna ut livschanser och för att skapa och vidmakthålla jämlikhet i ett samhälle. Kommissionen menar vidare att detta gör utbildningssektorn, från förskola till vuxenutbildning, till en nyckelfunktion i samhället, vid sidan av den självklara rollen som huvudinstrument för humankapitalbildningen.

Nedan kommenterar SUHF delar av betänkandet som har direkt betydelse för lärosätena.

Allmänna kommentarer

SUHF oroas över att utredningen lämnar flera förslag och rekommendationer som i hög grad påverkar lärosäten och högskoleutbildningar men som varken är underbyggda av en genomarbetad analys eller tar hänsyn till den akademiska friheten. Det finns exempelvis inget stöd i forskningen för att en koncentration av lärarutbildningen till färre lärosäten eller att erbjuda dessa utbildningar på distans skulle leda till högre kvalitet eller ökad jämlikhet. Förslagen tyder på en bristande förståelse för högskolans verksamhet och ett allvarligt ifrågasättande av lärosätenas autonomi.

Lärarutbildning

För att råda bot på lärarbristen vad avser både kompetens och kvantitet lämnar kommissionen förslag och rekommendationer som har som avsikt att öka läraryrkets attraktionskraft, höja kvaliteten i utbildningen och säkerställa den fortsatta kompetensutvecklingen.

Kommissionen föreslår att minimikrav på betyg för antagning till lärarutbildningen utreds för att höja utbildningens status och öka dess attraktivitet. Universitets- och högskolerådet (UHR) har haft regeringens uppdrag att utreda en modell med högre krav för särskild behörighet till bland annat lärarutbildning. Uppdraget redovisades i juni 2019¹. Resultatet av UHR:s simuleringar visar generellt att både antalet behöriga sökande och antagna kommer att minska kraftigt om höjda behörighetskrav införs. Dessutom kommer andelen kvinnliga studenter och andelen studenter med

¹ Källa: UHR, <https://www.uhr.se/publikationer/publikationsbutiken/modell-med-hogre-krav-for-sarskild-behorighet/>

högutbildade föräldrar att öka ytterligare medan andelen studenter med utländsk bakgrund minskar. Ett nytt uppdrag med liknande innehåll gavs till UHR under 2020 och avrapporterades till regeringen i februari 2021². Även denna gång konstaterar UHR att förslaget skulle ge färre sökande och antagna studenter, samt att studentgrupperna skulle bli mer homogena. Särskilt det sistnämnda är ett allvarligt problem ur ett jämlikhetsperspektiv. Resultaten talar därför emot att införa minimikrav på betyg för antagning till lärarutbildningen och SUHF avstyrker förslaget.

Kommissionen rekommenderar att ansvaret för lärarutbildningen koncentreras till färre lärosäten, samtidigt som tillgängligheten i alla delar av landet säkras genom att delar av utbildningen erbjuds på distans vid filialer eller lärcentrum. SUHF avstyrker rekommendationen.

Kvaliteten på landets lärarutbildningar har granskats av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) under perioden 2018 – 2021 och i de fall kvaliteten initialt varit ifrågasatt har åtgärder vidtagits. Idag har samtliga utbildningar som det finns examenstillstånd för, oavsett lärosäte, bedömts hålla hög kvalitet. SUHF menar att det inte finns grund för att anta att kvaliteten skulle öka om lärarutbildning koncentrerades till ett fåtal lärosäten och gjordes tillgänglig på distans via exempelvis lärcentra. För vissa studenter kan det fungera bra att studera på distans vid ett lärcentrum. Att utöka detta i stor skala skulle riskera utbildningens kvalitet då studenterna hamnar längre ifrån den akademiska miljön vid lärosätet samt stödfunktioner såsom studiestöd, forskningsbibliotek, studenthälsa, mm. Att lärarutbildningar finns vid många lärosäten bidrar till en diversifiering där olika lärosäten har lärarutbildning som förankras i forskning inom olika ämnen. Denna diversifiering bidrar till en bredd som i sin tur ger kvalitet till den nationella lärarutbildningen som helhet.

Lärarutbildningarna har sammantaget det högsta antalet sökande och utgör den största studentpopulationen vid landets lärosäten, det är med andra ord en missuppfattning att lärarutbildningarna inte är attraktiva. Lärosätena har under de senare åren utfärdat omkring 9000 examina inom lärarutbildningsområdet varje år, vilket är en ökning med omkring 2000 examina sedan i början av 2000-talet³. Trots det stora antalet lärare som utbildas har Sverige en brist på behöriga lärare. Motsvarande brist finns även inom andra yrkeskategorier såsom sjuksköterskor, ingenjörer, med flera vilket innebär en utmaning då varje ny årskull har en begränsad storlek. SUHF menar att de satsningar som görs avseende fort- och vidareutbildningar för lärare är viktiga för att höja läraryrkets status och attraktivitet och därmed möjligheten att behålla behöriga lärare länge inom yrket.

Samverkan mellan lärosäten – och även med skolhuvudmän – behövs för att svara mot skolans, lärarprofessionens och lärarutbildningarnas behov. Redan i dagsläget bedrivs en omfattande samverkan kring lärarutbildningar, fort/vidareutbildning och forskning runt om i landet. Några exempel på detta är försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor samt försöksverksamheten med samverkan kring praktikinära forskning (ULF-avtalen). Att flytta lärarutbildningen från vissa lärosäten för att istället koncentrera dem till ett fåtal, skulle få förödande konsekvenser för det långsiktiga samarbete som byggts upp och ständigt vidareutvecklas baserat på erfarenheter och forskning. SUHF föreslår därför att regeringen fortsätter att stödja satsningen på samverkan kring praktikinära forskning och övrig samverkan mellan lärosätena.

Kommissionen föreslår att blivande lärare som fullgjort halva utbildningen får arbeta halvtid som lärare medan de avslutar sin utbildning på den andra halvan av tiden. Flera

² Källa UHR, <https://www.uhr.se/om-uhr/nyheter/2021/farre-amneslarare-om-behorighetskraven-hojs/>

³ Källa: UKÄs statistikdatabas, <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html>

lärosäten erbjuder arbetsintegrerad lärarutbildning som just syftar till att underlätta för studenter att arbeta och studera samtidigt och sedan 2020 avsätter regeringen medel för att göra utbildningsformen tillgänglig i fler delar av landet. SUHF menar att det är viktigt att följa och stödja dessa utbildningar.

En sammanhållen strategi för högre utbildning på distans

Kommissionen rekommenderar regeringen att utforma en sammanhållen strategi för högre utbildning på distans. Man förslår bland annat att lärosätena tillförs medel för att utforma de utbildningsprogram på distans som regionerna, via sina kompetensförsörjningsplattformar, har identifierat behov av. SUHF menar att förslaget är otydligt då det inte är anpassat till hur lärosätenas utbildningsutbud utformas och finansieras. Det skulle vara problematiskt med ett nytt centralt finansieringssystem där regionala aktörer görs till beställare av högre utbildning. Detta strider mot den akademiska friheten för lärare och studenter som handlar om att värna forskningsanknytning och fri kunskapsbildning vilket främjar kvaliteten i utbildning och studier. Lärosätena verkar på en nationell arena vilket inte minst gäller de utbildningar som är tillgängliga på distans. Hur distansutbildning utformas är nära kopplat till lärosätets forskning och kvalitetssystem och det måste därför se olika vid olika lärosäten. SUHF avstyrker därför rekommendationen om en sammanhållen strategi för högre utbildning på distans och förslaget att lärosätena tillförs medel för att utforma de utbildningsprogram på distans som regionerna har identifierat behov av.

Kommissionen föreslår även att lärosätena tillförs medel för att utveckla digital pedagogik och stödsystem med syfte att öka genomströmningen i distansutbildningen. Vad gäller digital pedagogik och distansutbildning så vill SUHF betona att detta är en prioriterad fråga inom sektorn och att stora satsningar redan görs. SUHF är generellt kritiskt mot ytterligare uppdrag som ökar detaljstyrningen av lärosätenas verksamheter och avstyrker därför förslaget.

Utöver kommentarerna ovan hänvisar vi till vad våra medlemslärosäten anför i sina remissvar.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
Generalsekreterare